

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТОРОНАМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО ЙОГО ЗАВЕРШЕННЯ

УДК 343



О. О. Лук'янець

адвокатське об'єднання «А.ДВА.КА»

В статті висвітлені основні аспекти ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування до його завершення, яке виступає гарантією захисту інтересів сторін кримінального провадження, та є одночасно й засобом перевірки об'єктивності та всебічності проведення досудового розслідування.

Ключові слова: захисник (адвокат), слідчий, прокурор, досудове розслідування, ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, відкриття матеріалів іншій стороні.



FEATURES OF THE PROCESS OF SUBMITTING THE
PRELIMINARY INVESTIGATION TO REVIEW THE CRIMINAL
PROCEEDINGS TO REVIEW THE PARTIES TO COMPLETION

Lukyanets O.

Received: 16 Apr 2015.

Постановка проблеми. На основі аналізу норм законодавства та практики його застосування у науковій статті досліджуються актуальні проблеми ознайомлення сторонами кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Для забезпечення повноцінного захисту підозрюваного в кримінальному процесі захиснику необхідно ознайомитися з усіма доказами наявними у матеріалах кримінального провадження, для побудови лінії захисту підзахисного та їх спростування [1, 91].

Питанням ознайомлення сторін з матеріалами досудового розслідування до його завершення досліджували О. М. Дроздов, С. Б. Фомін, Є. В. Митрофанова, Ю. Булаєнко, Г. В. Юркова, Н. В. Жогін, В. Малахова, Г. І. Сисоєнко та інші.

Метою даної статті є дослідження прав сторін кримінального провадження на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 221 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається. Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії [2].

Як свідчить практика, сторона обвинувачення в більшості випадків відмовляє потерпілим та захисникам (адвокатам) у наданні для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення або надають лише мінімум документів, посилаючись на те, що зазначена стаття КПК не містить конкретного переліку того, що саме має бути надано.

На нашу думку, така позиція слідства грубо порушує й обмежує права та можливості сторони захисту, а доводи того, що норма КПК вказує на перелік лише того, які матеріали можуть не надаватися сторонам для ознайомлення, – не знаходить розуміння у правоохоронців.

Висновки судової практики, наступні: «суди здебільшого задовольняють скарги захисників (адвокатів), але самостійно визначити перелік того, що саме має бути надано для ознайомлення не можуть, тобто в рішеннях викладають зміст статті

221 КПК без зазначення додаткових матеріалів для ознайомлення» [3, 406].

З метою захисту доказів, слід удосконалити ст. 221 КПК. Ми підтримуємо позицію С. М. Стахівського, ще під час дії КПК України 1960 р. (далі – КПК 1960 р.) зазначав, що в тих випадках, коли слідчий не впевнений у поведінці обвинуваченого, він повинен пред'являти для ознайомлення копії таких документів чи інших матеріальних носіїв доказової інформації. Науковець пропонував доповнити ст. 218 КПК 1960 р. нормою такого змісту: «У тих випадках, коли слідчий має достатні підстави вважати, що під час ознайомлення з матеріалами кримінальної справи обвинувачений може знищити документи чи інші матеріальні носії інформації, в яких містяться докази, він вправі замінити оригінал документа його копією, про що вносить мотивовану постанову» [4, 158–159].

Слідчий, визнавши, що зібрані докази в ході досудового слідства є достатніми для завершення досудового розслідування повинен ознайомити учасників стадії з усіма матеріалами кримінального провадження.

Перед тим, як зробити це, слідчий має додатково перевірити:

- чи роз'яснено учасникам процесу їхні права та обов'язки;
- чи немає підстав для зміни або доповнення обвинувачення;
- чи немає підстав для зміни обвинуваченому запобіжного заходу;
- чи виділено матеріали щодо обвинувачених, злочини яких слід розслідувати в іншому кримінальному провадженні;
- чи зібрано всі дані, що характеризують особу обвинуваченого;
- чи закрито кримінальне провадження (за наявності для того підстав) щодо

окремих осіб або щодо окремих фактів злочинів, обвинувачення за якими не підтвердилося;

- дотримання всіх інших вимог КПК [5, 547].

Відповідно до ст. 218 КПК 1960 р., визнавши зібрані докази достатніми для складання обвинувального висновку і виконавши вимоги ст. 217 цього Кодексу, слідчий зобов'язаний оголосити обвинуваченому, що слідство в його справі закінчено і що він має право на ознайомлення з усіма матеріалами справи як особисто, так і з допомогою захисника, а також може заявити клопотання про доповнення досудового слідства. Слідчий зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому право заявити клопотання про розгляд його справи у суді першої інстанції одноособово, суддею чи колегіально судом у складі трьох осіб у випадках, передбачених законом.

Матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не пред'являються і зберігаються окремо від кримінальної справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 217 КПК 1960 р., визнавши досудове слідство в справі, яка підлягає направленню для віддання обвинуваченого до суду, закінченим, слідчий повідомляє про це потерпілого та його представника, цивільного позивача, цивільного відповідача або їх представників і роз'яснює їм їх право ознайомитися з матеріалами справи; про це слідчий складає відповідний протокол або додає до справи копію письмового повідомлення.

Після ознайомлення відповідних учасників із матеріалами кримінальної справи втрачає чинність правило про неприпустимість розголошення даних досудового слідства («таємниця слідства»). Із матеріалами провадження ознайомлюються обидві сторони провадження (обвинувачення та захисту) [6, 720–722].

У чинному КПК підозрюваний та захисник мають право ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 221 КПК. Дане процесуальне право надано їм без будь-яких часових обмежень щодо моменту внесення клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, а також без обмежень стосовно кількості та періодичності ознайомлення. Розгляд поданих клопотань здійснюється слідчим та прокурором у порядку, визначеному ст. 220 КПК. Про задоволення клопотання підозрюваний та його захисник повідомляється письмово із зазначенням дати, часу та місця здійснення ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, а також даних посадової особи, яка здійснюватиме цю дію.

У разі відмови у задоволенні клопотання, слідчий, прокурор виносить мотивовану постанову, копію якої надсилає підозрюваному та його захиснику, які протягом 10 днів з моменту одержання копії постанови мають право оскаржити її слідчому судді [5, 546].

Загальним правилами ознайомлення заінтересованих учасників досудового розслідування з матеріалами кримінального провадження є:

- матеріали провадження пред'являють для ознайомлення у підшитому та пронумерованому вигляді. КПК не встановлено правила, за якими належить систематизувати матеріали провадження. Практикою ж напрацьовано таке «неписане» правило систематизації: матеріали кримінального провадження систематизуються не тільки після завершення досудового розслідування, а й у ході провадження, що заощаджує сили і час слідчого; матеріали підшивають близько 250 аркушів у кожен том провадження [4, 162].

Відповідно до ст. 109 КПК, реєстр матеріалів досудового розслідування

складається слідчим або прокурором і надсилається до суду разом з обвинувальним актом. Реєстр матеріалів досудового розслідування повинен містити: номер та найменування процесуальної дії, проведеної під час досудового розслідування, а також час її проведення; реквізити процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування; вид заходу забезпечення кримінального провадження, дату і строк його застосування [2].

Відповідно ч. 10 ст. 290 КПК, сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів з дня його надходження до суду з повідомленням сторін кримінального провадження. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розгляді клопотання [2].

Позитивними рисами ознайомлення з матеріалами справи до його завершення є те, що воно: дає змогу сторонам підготуватися повною мірою до захисту своїх прав та інтересів у суді, а також допомагає виявити та усунути недоліки і прогалини досудового розслідування.

Ознайомлення з матеріалами справи до його завершення має і негативні риси, бо дає змогу сторонам у деяких випадках: «підкорегувати», «уточнити» свої показання у суді; «нагадати» свідкам деякі обставини кримінального провадження; вжити заходи для усунення із кримінального процесу «невігідних» для себе доказів.

Окрім того, ознайомлення з кримінальним провадженням позбавляє сторони можливості подати у суді докази, невідомі для іншої сторони, і позбавити у такий спосіб можливості спростувати їх.

Ознайомлення з матеріалами кримінальної справи зачіпає положення принципу змагальності. Тому в деяких державах (США, Англія) вважають елементарним заперечення обов'язку органів, які закінчують досудове провадження, ознайомлювати його учасників з усіма матеріалами кримінального провадження. Кожна із сторін збирає свої докази. Сторони дізнаються про докази, зібрані «процесуальним супротивником», у повному обсязі лише під час судового процесу [4, 161–162].

Ю. І. Стецовського писав: «Не знаючи матеріалів справи, адвокат не зможе здійснити захист. Якщо з певних причин захисник не брав участі у слідчих діях, то це не повинно виступати перешкодою для ознайомлення з новими матеріалами. З новими матеріалами захисник вправі ознайомлюватися по мірі їх поступлення, а не тільки після завершення досудового розслідування» [7, 9].

Отже, аналіз чинного КПК та КПК 1960 р. дає змогу дійти позитивного висновку, щодо необхідності усунення часового обмеження для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування захиснику та підозрюваному, але існує і прогалина в ч. 1 ст. 221 КПК, де не зазначені випадки, коли саме ознайомлення з

матеріалами кримінального провадження до його завершення на цій стадії може зашкодити досудовому розслідуванню. Ці випадки необхідно зазначити законодавцю (наприклад: інформація, що стане відомою учасникам кримінального

провадження може зашкодити здоров'ю чи життю потерпілого чи його родичам тощо) або це призведе до знехтування слідчим правом на відмову у ознайомлення з матеріалами досудового розслідування підозрюваного та його захисника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Фомин М. А.* Сторона защиты в уголовном процессе (досудебное производство) / М. А. Фомин. – М. : Юрлитинформ, 2004. – 236 с.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 12 травня 2014 р. : (ОФЦ, ТЕКСТ).* – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2014. – 328 с. – (Кодекси України). – ISBN 978-966-437-303-3.
3. *Лань А. Ю.* Защитник – субъект доказывания в уголовном производстве / А. Ю. Лань // Науковий вісник Дніпровського Державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 400–407.
4. *Лобойко Л. М.* Кримінально-процесуальне право : навч. посібник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2013. – 523 с.
5. *Кримінальний процесуальний кодекс України.* Науково-практичний коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація. – Х. : Право, 2014. – ISBN 978-966-458-410-1.
Т. 1 : Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. – 2014. – 768 с. – ISBN 978-966-458-411-8.
6. *Тертишник В. М.* Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / В. М. Тертишник. – К. : А.С.К., 2007. – 1056 с. – (Нормативні документи та коментарі). – ISBN 966-8291-15-8.
7. *Стецовский Ю. И.* Уголовно-процессуальная деятельность за щитника / Ю. И. Стецовский. – М. : Юридическая литература, 1982. – 173 с. – ISBN 5-7975-00056-5.

Стаття надійшла до редакції: 16.04.2015.

Рекомендовано кафедрою кримінального процесу та криміналістики

FEATURES OF THE PROCESS OF SUBMITTING THE PRELIMINARY INVESTIGATION TO REVIEW THE CRIMINAL PROCEEDINGS TO REVIEW THE PARTIES TO COMPLETION

Lukyanets O.

Abstract: in article highlights the main aspects of familiarization with the materials of the parties pre-trial investigation until its completion. To ensure full protection of the accused in a criminal trial lawyer should be familiar with all the evidence brought by the prosecution contained in the file to build the line to protect the defendant and rebuttal charged.

As practice shows, the prosecution in most cases, victims and lawyers refuse to provide materials for review of pre-trial investigation to its conclusion or provide only a minimum of

documents on the ground that the said article PDAs Ukraine does not contain a specific list of what should be given.

In our opinion, this position the investigation violates and infringes on the rights and opportunities of the defense and proves that the rule PDAs Ukraine indicates only list what materials may not be available to the parties for review – does not find understanding in law enforcement.

In this case, use jurisprudence, namely, «the courts mostly satisfy complaints lawyers alone but must define what is to be provided for your reference and may not actually specify the content of the article 221 Code of Ukraine».

Keywords: advocate (lawyer), investigator, prosecutor and pre-trial investigation, study the pre-trial investigation until its completion, the discovery of materials other side.



**ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ МАТЕРИАЛОВ
ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ ДЛЯ ОЗНАКОМЛЕНИЯ СТОРОНАМ
УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА ДО ЕГО ОКОНЧАНИЯ.**

Лукьянец А. А.

Резюме: В статье освещены основные аспекты ознакомления сторон с материалами предварительного следствия до его окончания, которое выступает гарантией защиты интересов сторон уголовного судопроизводства, и является одновременно и средством проверки объективности и всесторонности проведения предварительного следствия.

Ключевые слова: защитник (адвокат), следователь, прокурор, предварительное следствие, ознакомление с материалами предварительного следствия до его окончания, ознакомление с материалами уголовного дела.